

робок, створення високотехнологічних та інформаційно містких виробництв. Для інноваційного розвитку вітчизняних виробництв необхідно забезпечити підтримку високотехнологічних галузей з державного бюджету для впровадження результатів прикладних досліджень.

Держава повинна розвивати інфраструктуру як у традиційному розумінні (шляхи сполучення, об'єкти обслуговування), так і неприбуткових об'єктів, які сприяють інноваційній діяльності, зокрема, різноманітних бюро, центрів передачі технологій, а також спеціальних територіальних утворень на зразок техніко-впроваджувальних зон, кластерів тощо. Критеріями підтримки інвестиційно-інноваційних проєктів мають бути структурна перебудова і модернізація діючих виробництв, в першу чергу, з метою освоєння ресурсозберігаючих технологій і поліпшення споживацьких властивостей продукції.

Слід зазначити, що іноземні інвестиції не повинні бути спрямовані лише у виробничу сферу. Дедалі більшого значення набувають «соціальні» інвестиції, пріоритетний розвиток науки та освіти, які, як наслідок, прискорюють розвиток інформаційного середовища.

Література:

1. Гаврилук О. Інвестиційні антикризові стратегії / Гаврилук О. // Бюллетень «Інвестиції та інноваційний розвиток», Державне агенство України з інвестицій та інновацій. 2009. — с. 35-40.
2. Токарчук Т. Моделювання процесу надходження прямих іноземних інвестицій з країн Євросоюзу в Україну / Токарчук Т., Подвисоцький Ю. // Наукові праці НДФІ № 1 (46). 2009. с.58-63.
3. Gorodnichenko Y. When Does FDI Have Positive Spillovers? Evidence from 17 Emerging Market Economies / Gorodnichenko Y., Sveynar J., Terrell K. Discussion Paper No. 3079. University of California, Berkeley. 2007. 56 p.

УДК 336.774.3

ПОВЕРНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Кандидат економічних наук Турпак Т.Г.

У статті розглянуто основні зміни у банківській діяльності, пов'язані з прийняттям нового Податкового кодексу, щодо вирішення проблеми повернення кредитів як заходу подолання внутрішніх проблем банківського сектору.

Basic changes in bank activity, related to the acceptance of the new Internal revenue code, are considered in the article, in relation to the decision of problem of returning of credits as west of overcoming of internal problems bank to the sector.

Постановка проблеми. Через розгортання світової фінансової кризи банківська система України протягом останніх років опинилася в складних умовах. Це супроводжувалося скороченням обсягів кредитування, погіршенням якості кредитного портфеля банків, яке було зумовлено девальвацією гривни, погіршенням фінансового стану позичальників, незбалансованістю державних фінансів і політичною нестабільністю. Така ситуація вкрай негативно вплинула на фінансову стійкість банків та спричинило існування загрози стабільності банківської системи.

Мета статті. Розглянути основні заходи, у тому числі зміни у зв'язку з прийняттям нового податкового кодексу, щодо впливу на вирішення проблеми повернення кредитів, що є вкрай актуальним для подолання внутрішніх проблем банківського сектору.

Оскільки кредитування формує переважну більшість всіх операцій банку, то найбільшим ризиком, який може суттєво впливати на фінансовий стан банку, вважається саме кредитний ризик. Усі банки, незалежно від якості кредитного портфеля та методів, які застосовуються при управлінні кредитним ризиком, завжди стикаються з проблемами неповернення кредитів. До проблемних кредитів відносять такі кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ринкова вартість їх забезпечення та виникли обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення позики [1]. Якщо посилатися на постанову Нацбанку №424 від 13 вересня 2010 р., то під «безнадійною» заборгованістю за кредитами НБУ має на увазі борги, які відповідають наступним критеріям (одночасно): фінансове стано-

вище позичальника, як фізичної особи, так і юридичної особи, має бути незадовільним, а прострочення платежів мусить перевищувати 90 днів.

Проблемні кредити, як правило, не виникають раптово. На практиці існує багато сигналів, які свідчать про погіршення фінансового стану позичальника та про підвищення ймовірності неповернення кредиту. Про виникнення труднощів у позичальника свідчать наступні факти: припинення контактів з працівниками банку; подання фінансової звітності із затримками, які не пояснюються; несприятливі зміни цін на акції позичальника; наявність чистих збитків протягом одного, або декількох звітних періодів; негативні зміни показників ліквідності, співвідношення власних та залучених коштів, ділової активності; відхилення обсягу реалізації продукції та грошових потоків від тих, які планувались при видачі кредиту; різкі зміни залишків на рахунках клієнта, які не очікувались та не пояснені. Таку інформацію дістають з фінансових звітів, безпосередніх контактів з позичальником, внутрішніх та ринкових джерел інформації.

Велика кількість прострочених кредитів призводить до падіння довіри до банку з боку вкладників та акціонерів, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації банку, що обмежує можливості банківської системи до кредитування. Так, згідно статистичних даних НБУ, у 2007 — на початку 2008 рр. банки активно залучали кошти із зовнішніх ринків, у 2009 році основу ресурсної бази для банків становили внутрішні ресурси, насамперед, кошти фізичних і юридичних осіб (понад 40 %), кредити НБУ (понад 10 %), кошти інших банків (до 40 %). Упродовж 2010 року для збереження ресурсної бази банки спрямовували зусилля на сприяння припливу депозитів через підвищення розміру гарантій по внесках, розширення депозитних програм в розрізі полегшення переведення депозитів з однієї валюти в іншу, активнішого використання короткострокових депозитів (від 7 днів). Гнучка депозитна політика дозволила зберегти клієнтську базу без суттєвого підвищення процентних ставок: вже з березня 2010 р. темпи приросту депозитів зберігалися на рівні 3% і на кінець листопада 2010 року становили 404 млрд. грн., що становить темп їх приросту 22.9% у річному обчисленні.

Незважаючи на продовження зростання депозитної бази, кредитування резидентів було досить стриманим. У жовтні приріст залишків за кредитами був у 2.6 рази меншим, ніж у вересні і становив 4.6 млрд. грн. (у вересні 12.1 млрд. грн.). У річному обчисленні зростання кредитів уперше з грудня 2009 року набуло позитивного значення і на жовтень 2010 року становило 1,8%. Основними причинами повільного кредитування було зростання заборгованості за проблемними кредитами та відсутність належної чисельності платоспроможних позичальників [4].

Портфель проблемних кредитів є одним з головних показників фінансового стану банківської системи. Щодо банківської системи України, то одною із характерних тенденцій у 2010 році — було збільшення частки проблемних кредитів. За даними НБУ, частка проблемних кредитів у сукупному обсязі наданих українськими банками кредитів на 1 листопада 2010 року становила 11,9%, або 89,667 млрд. гривень при загальному обсязі наданих кредитів на 1 листопада — 750,233 млрд. гривень. Для порівняння: на 1 січня 2010 проблемні кредити становили 69,935 млрд. гривень, або 9,4% у загальному обсязі виданих позик. Подібна ситуація спостерігається у всіх країнах світу, але з меншим відсотковим співвідношенням. Наприклад, в Росії та Казахстані частка проблемних кредитів перебуває на рівні 6%, Білорусі — близько 2% [5].

Слід зазначити, що оцінки частки проблемних кредитів у сукупному обсязі наданих українськими банками кредитів у різних експертів відрізняються. Так за оцінками міжнародних рейтингових агентств, об'єм проблемних кредитів в українській банківській системі більш значний, ніж декларує НБУ. «Негативний прогноз розвитку банківської системи України відображає насамперед дуже високий рівень проблемних кредитів, який навряд чи знизиться у найближчому майбутньому... Ми очікуємо, що частка проблемних кредитів (прострочені кредити плюс реструктуризовані кредити) до кінця 2010 року досягне дуже високого рівня — 40% від загального обсягу виданих кредитів. У 2011 році можливе поступове зниження цієї частки» — такою є оцінка агентства Moody's [6]. Відмінність оцінок НБУ та рейтингових агентств щодо частки проблемних кредитів в українських банках пояснюється насамперед різними методиками розрахунків. Так, НБУ не зараховує до проблемних реструктуризовані позики. Але як би там не було, проблемні кредити залишаються для банків важливим питанням. Сьогодні гостро нарізла необхідність вирішення цієї проблеми.

Головне питання полягає у встановленні допустимого для банку рівня проблемних кредитів у загальній вартості виданих позик. Для зарубіжних банків прийнятними вважають такі значення показників: питома вага списаних кредитів у загальному обсязі виданих — 0,25-0,75%; питома вага протермінованих кредитів (понад 90 днів) у загальному обсязі виданих — 0,5-3%. Якщо останній показник сягає 7%, то становить банку оцінюють як кризове [7].

Прийнятий у листопаді Податкової кодекс вніс декілька важливих коригувань в діяльність банківського сектору. Так згідно кодексу, банки зможуть відносити на валові витрати резерви, сформовані у розмірі 30% (до 2012 року) і 20% (з 2012 року) від суми кредитного портфеля. До прийняття Податкового кодексу діяла норма про віднесення на валові витрати резервів, сформованих у розмірі 40% кредитного портфеля. Такі зміни можуть сприяти тому, що банкам доведеться, або списати частину боргів, або зайнятися їх активнішим поверненням, або взагалі приховувати проблемну заборгованість. Зокрема, на сьогодні не мала частина банків вже сформували резерви під проблемні кредити на рівні більше 30% кредитного портфеля. Але банкам в будь-якому випадку доведеться прискорити процес списання проблемних боргів, оскільки, відповідно до Податкового кодексу, з 2012 року банкам дозволено відносити на валові витрати тільки резерви, сформовані в розмірі 20% кредитного портфеля.

Згідно з новим Податковим кодексом процедура формування страхового резерву банку і списання проблемної заборгованості банками за рахунок таких резервів регулюється методикою, що розроблена і прийнята відповідною постановою Національним банком України [2]. Згідно з постановою, після 7 листопада 2010 року, набирання чинності даного документа, заборгованість по кредитах віднесена до розряду безнадійних (включаючи відсотки), списується банком за умови наявності хоч би однієї з ознак «безнадійного» боргу — кредити, видані населенню і компаніям, фінансовий стан яких є незадовільним, як для фізичних осіб, так і для юридичних осіб, або нестабільним (лише для фізичних осіб), а, крім того, якщо прострочення по платежах складає понад 90 днів. Таку заборгованість, за проханням Національного банку України, для «поліпшення структури балансів банків», бажано списати до 30 грудня 2010 року. При цьому НБУ підкреслює, що списання безнадійної заборгованості за кредитами не є підставою для припинення вимог банків до позичальників: банки повинні вживати заходів для відшкодування списаної заборгованості, зокрема шляхом претензійно-позовної роботи.

Щоб забезпечити собі нормальну роботу, українські банки вирішили з 2011 року продати колекторським компаніям 45-50% від кредитного портфеля проблемних кредитів. Під час кризи було створено багато колекторських компаній, яким банки передали свої проблемні кредити. В 2009 році обсяг цих кредитів становив 2 мільярди гривень. Це лише один відсоток від загального обсягу проблемних кредитів [7].

Реалізація заходів щодо стабілізації банківського сектору, зокрема очищення банківських активів від «поганих» кредитів, сприятиме відновленню основних функцій банківських установ та спрямуванню кредитних ресурсів на розвиток реального сектору економіки, банківське кредитування якого прямим чином впливає на його фінансові можливості. Але тут не слід і забувати, що й показники ефективності роботи банківського сектору і темпи його розвитку головним чином залежать від швидкості відновлення реального сектору економіки, що визначає необхідність у впровадженні системного підходу до вирішення проблем фінансового та реального секторів економіки. Це може бути вирішення низки таких питань щодо стабілізації банківської системи як подолання негативних тенденцій в реальному секторі економіки країни, що поліпшить платоспроможність основних клієнтів та партнерів банків і стан фінансового ринку в цілому; гальмування інфляційних тенденцій та підтримання валютної стабільності; посилення контролю за фіскальною дисципліною; розв'язання суперечності між необхідністю підтримання рівня доходів населення як основи розширеного відтворення ресурсної бази банківських установ та потребою у зменшенні соціального навантаження на бюджет тощо.

Висновки. Узагальненими заходами щодо вирішення проблемних кредитів для забезпечення стабільності національної банківської системи можна віднести створення «госпітального банку», що акумулюватиме безнадійні активи банків на основі принципів, запроваджених в країнах Європейського співтовариства щодо протидії банківським кризам. Це потребує розробки методичних засад моделі викупу проблемних активів банку, уточнення критеріїв віднесення активу до категорії проблемного, визначення джерел фінансування викупу проблемних активів банків, забезпечення ефективного управління проблемними активами на основі обов'язкової участі всіх сторін (банки, держави) у розподілі ризиків (збитків), запровадження податкових пільг щодо операцій продажу та обслуговування проблемних активів.

Література:

1. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. / За ред. Л. О. Примостки — 2-ге вид. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
2. Порядок формування банками резервів за кредитами та нарахованих відсотків по ним і списання безнадійної заборгованості [Електронний ресурс]: постанова правління Національного банку України (НБУ) від 13 вересня 2010 р. № 424 / Національний банк України. — Режим доступу: www.bank.gov.ua
3. Фінансовий сектор. Грошово-кредитна статистика [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: www.bank.gov.ua
4. Бюлетень Національного банку України № 12/2010 (213) [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: www.bank.gov.ua

5. Банківську систему доб'ють проблемні кредити [Електронний ресурс] / УНІАН — економіка. — Режим доступу: <http://economics.unian.net>
6. Агентство Moody's сообщает: прогноз развития банковской системы Украины остается «негативным» [Електронний ресурс] / Moody's в России и СНГ. — Режим доступу: <http://www.moodyseasterneurope.com>
7. Аналітика [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. — Режим доступу: <http://www.aub.com.ua>
8. Експерт-аналітика [Електронний ресурс] / Всеукраїнська експертна мережа. — Режим доступу <http://www.experts.in.ua>
9. Аналітика [Електронний ресурс] / Рейтинговое агентство кредит-рейтинг. — Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua>

УДК 65.011.2

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОДНА З МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ДІАГНОСТИКИ ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА

Федорук О.В.

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади формування системи показників фінансового стану підприємства, розглянуто класифікаційні ознаки системи індикаторів загрози банкрутства, проаналізовано фінансові показники, зокрема індикатори ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності.

The article grounds theoretical and methodological principles of formation of enterprise financial condition indicator system, considers classification signs of bankruptcy threat indicator system, analyses financial indicators especially current position, indicators of financial steadiness, profitability and business activity.

Постановка проблеми. Однією з методологічних проблем у процесі здійснення діагностики імовірності банкрутства підприємств є визначення системи показників. Проблема полягає в тому, що на ефективність діяльності фірм впливає значна кількість факторів, врахування яких навіть з використанням ПЕОМ є трудомістким, а інколи — недоцільним процесом. Тому варто враховувати лише найбільш важливі та суттєві чинники. Набір факторів, які заслуговують на увагу, постійно змінюється залежно від впливу внутрішніх та зовнішніх обставин і виникнення непередбачуваних ситуацій. Це зумовлює застосування ситуаційного підходу, який враховує конкретні особливості у певному інтервалі часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якість діагностики імовірності банкрутства підприємств визначається, насамперед, набором показників фінансово-господарської діяльності, що використовуються для отримання експертного висновку. Саме тому розробці переліку показників фінансового стану суб'єктів господарювання та обґрунтуванню доцільності їх застосування присвячено чимало досліджень іноземних і вітчизняних науковців.

Для оцінки фінансового стану підприємств у науковій літературі пропонується різний перелік фінансових коефіцієнтів, який варіюється від декількох показників до їх системи, яка може включати понад сто індикаторів. Крім того, думки вчених-економістів стосовно алгоритмів розрахунку фінансових коефіцієнтів та їх нормативних значень суттєво відрізняються.

Оскільки сьогодні не існує єдиної думки щодо системи показників фінансового стану, яка б дозволила оцінити схильність підприємств до банкрутства, кожен дослідник підходить до вирішення цього завдання індивідуально. Так, Л.С. Ситник розглядає шість груп індикаторів: показники оцінки майнового стану, фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності активів, прибутковості й оцінки ринкової активності підприємства [1, с. 303]. Л.О. Лігоненко вважає доцільним виокремлення за функціональним спрямуванням чотирьох груп показників: стан ліквідності, структура капіталу, оборотність, рентабельність [2, с. 200]. О.В. Рибалка виділяє 38 основних аналітичних показників фінансового стану фірми, а до системи індикаторів оцінки загрози банкрутства включає коефіцієнт мобільності активів, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт рентабельності виробничих фондів і коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) [3].